

Nepřiměřenost smluvní pokuty

Na nepřiměřenost smluvní pokuty nelze usuzovat z její celkové výše, je-li důsledkem dlouhodobého prodlení dlužníka, kdy její výše plně odvisí od doby, po kterou dlužník neplní smluvní povinnosti. Dlužník nemůže úspěšně namítat rozpor ujednání o smluvní pokutě s dobrými mravy, jestliže mohl zabránit růstu celkové výše smluvní pokuty splněním smluvní povinnosti zajištěného hlavního závazku.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 4430/2007, ze dne 6.11.2009)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně I. S., zastoupené advokátem, proti žalovanému J. H., zastoupenému advokátem, o 2,900.000,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Karviné - pobočky v Havířově pod sp. zn. 21 C 306/2003, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. února 2007 č.j. 8 Co 779/2006-172, tak, že rozsudek Krajského soudu ve znění usnesení ze dne 22.2.2007 č.j. 8 Co 779/2006-179 se ve výroku, kterým byl změněn rozsudek okresního soudu tak, že se žaloba zamítá „ohledně smluvní pokuty z částky 2,884.000,- Kč ve výši 0,2% denně za dobu od 1.6.2001 do 25.7.2006“ a ve výroku o nákladech řízení zrušuje a věc se v tomto rozsahu vrací Krajskému soudu v Ostravě k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Žalobkyně se domáhala (žalobou změněnou se souhlasem soudu), aby jí žalovaný zaplatil 2,900.000,- Kč s 8% úrokem z prodlení od 1.6.2001 do zaplacení a smluvní pokutu ve výši 0,2 % denně z dlužné částky od 1.6.2001 do 25.7.2006. Žalobu odůvodnila tím, že její otec N. S. uzavřel dne 9.4.2001 smlouvu o půjčce, na základě které zapůjčil žalovanému peněžní částku ve výši 2,900.000,- Kč a žalovaný se zavázal tuto půjčku vrátit ve lhůtě do 31.5.2001, s tím, že v případě prodlení je povinen platit smluvní pokutu z prodlení ve výši 0,2 % denně z dlužné částky. Protože žalovaný dosud ničeho nezaplatil, žalobkyně, která je dědičkou po N. S., zemřelém, se domáhala zaplacení dlužné částky.

Okresní soud v Karviné - pobočka v Havířově rozsudkem ze dne 1.8.2006 č.j. 21 C 306/2003-136 připustil změnu žaloby „ze dne 5.4.2005 spočívající v rozšíření žaloby o zaplacení 8 % úroku z prodlení z částky 2,900.000,- Kč za dobu od 1.6.2001 do zaplacení“, řízení o zaplacení smluvní pokuty ve výši 0,2 % denně z částky 2,900.000,- Kč za dobu od 26.7.2006 do zaplacení zastavil, uložil žalovanému, aby zaplatil žalobkyni 13,809.800,- Kč s 8% úrokem z prodlení z částky 2,900.000,- Kč za dobu od 1.6.2001 do zaplacení a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni na náhradu nákladů řízení 219.942,50 Kč k rukám advokáta, a že je povinen zaplatit České republice na účet Okresního soudu v Karviné soudní poplatek ve výši 539.400,- Kč. Ve věci samé dospěl k závěru, že zemřelý N. S. „přenechal“ žalovanému dne 9.4.2001 částku 2,900.000,- Kč a že žalovaný se zavázal vrátit tuto částku do 31.5.2001. Pro případ prodlení si sjednali smluvní pokutu ve výši 0,2 % denně z dlužné částky. Nebylo prokázáno, že žalovaný uvedenou částku vrátil. Vzhledem k tomu soud prvního stupně „v plném rozsahu“ žalobě vyhověl (přiznaná částka představuje jistinu ve výši 2,900.000,- Kč a smluvní pokutu ve výši 10,909.800,- Kč z této částky za dobu od 1.6.2001 do 25.7.2006). „Úrok z prodlení byl přiznán podle ustanovení § 517 odst. 1, 2 obč. zák. a ustanovení § 1 nařízení vlády č. 142/1994 Sb“. Protože žalovaný nárok částečně uznal a protože žalobkyně navrhla vydání částečného rozsudku pro uznání ve vztahu k částce 16.000,- Kč s 8% úrokem z prodlení od 1.6.2001 do zaplacení, bylo v tomto rozsahu rozhodnuto částečným rozsudkem pro uznání.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 22.2.2007 č.j. 8 Co 779/2006-172 ve znění usnesení ze dne 22.2.2007 č.j. 8 Co 779/2006-179 rozhodl tak, že potvrdil rozsudek soudu prvního stupně „pokud byla žalovanému uložena povinnost zaplatit žalobkyni částku 2,900.000,- Kč s 8% úrokem z prodlení za dobu od 1.6.2001 do zaplacení a smluvní pokutu ve výši 0,2 % denně z částky 16.000,- Kč za dobu od 1.6.2001 do 25.7.2006“, ohledně smluvní pokuty z částky 2,884.000,- Kč ve výši 0,2 % denně za dobu od 1.6.2001 do 25.7.2006 změnil rozsudek „v této části“ tak, že žalobu zamítl, ve výroku o nákladech řízení změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobkyni 225.788,50 Kč s tím, že se mu „povinnost zaplatit soudní poplatek z návrhu neukládá“ a konečně žalobkyni uložil zaplatit žalovanému na náhradu nákladů odvolacího řízení částku 126.086,- Kč k rukám advokáta. Ve věci samé dospěl k závěru, že soud prvního stupně rozhodl správně, zavázal-li žalovaného zaplatit 2,900.000,- Kč s 8% úrokem z prodlení a jestliže mu uložil zaplatit smluvní pokuty 0,2 % denně z částky 16.000,- Kč, neboť žalovaný v tomto rozsahu pohledávku žalobkyně uznal. Domáhala-li se však žalobkyně smluvní pokuty ve výši 0,2 % denně z částky 2,884.000,- Kč, dospěl odvolací soud k závěru, že výše této smluvní pokuty se přičítá dobrým mravům a z tohoto důvodu je ujednání o smluvní pokutě neplatné ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. Odvolací soud zdůraznil, že „k tomuto závěru dospěl posouzením všech okolností, tedy s ohledem na výši půjčky a její splatnost. Posouzením těchto okolností se jeví výše smluvní pokuty nepřiměřeně vysoká, když 0,2 % denně z dlužné částky činí 73 % ročně z dlužné částky a výše smluvní pokuty za rok tak činí 2,117.000,- Kč, což představuje téměř výši zapůjčené částky“.

V dovolání proti rozsudku odvolacího soudu (proti měnícímu zamítavému výroku) žalobkyně namítá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci v otázce přiměřenosti sjednané smluvní pokuty. Odvolací soud se při posuzování přiměřenosti smluvní pokuty zabýval pouze výší půjčky a její splatností, přičemž dostatečně neuvážil funkce smluvní pokuty (preventivní, uhrazovací a sankční). V řízení bylo prokázáno, že N. S. poskytl žalovanému půjčku na kratší dobu a za poskytnutí této půjčky nežádal žádný smluvní úrok. S ohledem na výši této půjčky a za účelem posílení jistoty její návratnosti byla sjednána smluvní pokuta, jejíž výše byla určena na základě vzájemné dohody obou účastníků smlouvy (ve smlouvě je výslovně uvedeno, že dlužník tuto smluvní pokutu akceptuje). S ohledem na skutečnost, že půjčka byla poskytnuta dne 9.4.2001 a od té doby žalovaný na svůj dluh ničeho nezaplatil, je výsledná výše smluvní pokuty důsledkem dlouhé doby, která uplynula ode dne splatnosti zajištěné pohledávky. „Konstantní judikaturou“ Nejvyššího soudu je zastáván názor, že na nepřiměřenost smluvní pokuty nelze usuzovat z její celkové výše, je-li důsledkem dlouhodobého prodlení a s tím spojeného navyšování o jinak přiměřenou denní sazbu smluvní pokuty. Ostatně žalovaný, když uznával nárok žalobkyně ve vztahu k částce 16.000,- Kč s 8% úrokem z prodlení od 1.6.2001 do zaplacení, uznal rovněž nárok žalobkyně na smluvní pokutu ve výši 0,2 % denně a v tomto směru nenamítal rozpor s dobrými mravy. Žalobkyně navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a aby mu věc vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaný uvedl, že smluvní pokuta ve výši 0,2 % denně nemůže být přiměřená za situace, kdy se jedná o půjčku ve výši dosahující téměř 3,000.000,- Kč s datem splatnosti necelých dvou měsíců. „Ze samotného odůvodnění rozsudku odvolacího soudu je zřejmé, že tento neposuzoval nepřiměřenost smluvní pokuty vzhledem k její celkové výši, která je důsledkem dlouhodobého prodlení, jak namítá žalobkyně ve svém dovolání“. Žalovaný má za to, že smluvní pokuta nebyla sjednána za účelem posílení jistoty návratu půjčky, ale hlavně s ohledem na délku sjednané návratnosti půjčky se jednalo o sankci, která by ve spojení s úroky z prodlení nepřiměřeně obohacovala věřitele. Smluvená sazba je podle názoru žalovaného „sankcí ve výrazném nepoměru k charakteru a významu porušené povinnosti“.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.) a že jde o rozsudek, proti jehož měnícímu výroku je podle ustanovení § 237

odst. 1 písm. a) o.s.ř dovolání přípustné, přezkoumal napadený měnicí rozsudek bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Projednávanou věc je třeba i v současné době posuzovat - vzhledem k tomu, že smlouva o půjčce byla uzavřena 9.4.2001 - podle ustanovení zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 29.6.2001, tj. přede dnem, kdy nabyl účinnosti zákon č. [229/2001](#) Sb., kterým se mění zákon č. [219/2000](#) Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění zákona č. [492/2000](#) Sb., a některé další zákony - dále jen „obč. zák.“.

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzované věci zjištěno, že N. S. (právní předchůdce žalobkyně) jako věřitel a žalovaný jako dlužník uzavřeli dne 9.4.2001 písemnou smlouvu o půjčce, ve které - kromě jiného - žalovaný potvrdil převzetí částky 2,900.000,- Kč a zavázal se vrátit tuto částku „nejpozději do 31. května 2001“. Pod bodem 3) této smlouvy bylo ujednáno: „V případě prodlení je dlužník povinen platit smluvní pokutu z prodlení ve výši 0.2% denně z dlužné částky. Dlužník tuto smluvní pokutu akceptuje“.

Smluvní pokuta je jedním ze specifických prostředků zajištění smluvního závazku, který má ve vztahu k hlavnímu závazkovému právnímu vztahu akcesorickou (vedlejší) povahu a nemůže existovat samostatně. Sjednají-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda (§ 544 odst. 1 obč. zák.). Smluvní pokutu lze sjednat jen písemně a v ujednání musí být určena výše pokuty nebo stanoven způsob jejího určení (§ 544 odst. 2 obč. zák.).

Účel smluvní pokuty spočívá zejména v pohrůžce citelnou majetkovou sankcí vůči dlužníkovi pro případ, že nesplní svoji povinnost z hlavního závazkového vztahu, a tím také v zabezpečení věřitele proti případné újmě, která by mu mohla nesplněním hlavního závazku vzniknout. Uvedený účel je - jak z povahy věci vyplývá - jen obtížně splnitelný pouhou symbolickou pohrůžkou, která má v poměrech dlužníka jen minimální význam a nemotivuje jej dostatečně k tomu, aby na sebe bral jen takové závazky, kterým při uvážení všech okolností může s vysokou pravděpodobností dostat; oproti tomu sankce nepřiměřeně vysoká může mít za následek neplatnost ujednání o smluvní pokutě, neboť podle ustanovení § 39 obč. zák. je právní úkon neplatný rovněž, jestliže je v rozporu s dobrými mravy.

Ustanovení § 39 obč. zák. patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Pro posouzení, zda je právní úkon v rozporu s dobrými mravy zákon nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet. V občanském zákoníku ani v jiných předpisech není pojem „rozporu s dobrými mravy“ definován, přičemž v posuzované věci na jeho vymezení závisí posouzení přiměřenosti ujednání o smluvní pokutě. Vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Zákon zde ponechává soudu širokou možnost uvážení, aby rozhodnutí v souladu s pravidly ekvity přihlíželo ke všem okolnostem posuzovaného případu.

Ustálená judikatura učinila v tomto směru východiskem svých úvah obecný postulát, že dobrými mravy se rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.1997 sp. zn. 3 Cdon 69/96, uveřejněný v časopise Soudní judikatura roč. 1997, pod č. 62). Vycházejíc z uvedeného soudní praxe při úvaze o obsahu a rozsahu „přiměřenosti“ ujednání o smluvní pokutě akcentovala, že je třeba zejména přihlídnout k již zmíněnému účelu smluvní pokuty, k okolnostem, za nichž byla sjednána, k výši zajištěné částky, ke vzájemnému poměru výše hlavního závazku a

smluvní pokuty, k příčinám, proč celková výše smluvní pokuty dostoupila požadované částky, apod. Zákon zde ponechává soudu širokou možnost uvážení, aby rozhodnutí o platnosti smluvního ujednání věřitele a dlužníka v konkrétní věci odpovídalo obecně sdílenému pojetí ekvity a mravnosti.

V posuzovaném případě odvolací soud vychází z obecného závěru, že „to, zda se výše smluvní pokuty přičítá dobrým mravům, je vždy věcí úvahy soudu“, a na základě posouzení „všech okolností, tedy s ohledem na výši půjčky a její splatnost“, dovedl, že je „výše smluvní pokuty nepřiměřeně vysoká, když 0,2% denně z dlužné částky činí 73% ročně z dlužné částky“, takže výše smluvní pokuty za rok „představuje téměř výši zapůjčené částky“.

Z hlediska vymezení hypotézy právní normy, jak v posuzované věci vyplývá z ustanovení § 39 obč. zák., nelze uvedenou úvahu odvolacího soudu považovat za správnou. Odvolací soud měl vzhledem k okolnostem projednávané věci přihlížet nejen k samotné výši dohodnuté smluvní pokuty, ale i k okolnostem, za kterých byla v souvislosti s půjčkou poměrně větší částky s relativně krátkodobou lhůtou splatnosti sjednána (že mezi N. S. a žalovaným „probíhaly často finanční transakce“, „v průběhu půl roku v hodnotě asi 15 mil.“), a k tomu, že žalovaný výslovně „akceptoval“ sjednanou výši smluvní pokuty 0,2% (která v poměru k hlavnímu závazku činila denně jeho pětistý díl). Taková výše smluvní pokuty sama o sobě není nepřiměřená a nepřekračuje sledovaný účel spočívající jednak v pohrůžce dlužníku dostatečně citelnou majetkovou sankcí a jednak v dostatečném zabezpečení věřitele pro případ nesplnění zajištěného závazku. Zejména měl ale do rámce svých úvah zahrnout skutečnost, že příčinou stálého narůstání výše splatné smluvní pokuty (která – jak uvádí – za rok činí 2.117.000,- Kč) až do 25.7.2006 (do kdy žalobkyně smluvní pokutu požaduje), byla okolnost, že žalovaný svůj závazek nesplnil.

V posledně uvedeném případě je třeba vycházet z toho, že na nepřiměřenost smluvní pokuty nelze usuzovat z její celkové výše, je-li důsledkem dlouhodobého prodlení dlužníka, kdy její výše plně odvisí od doby, po kterou dlužník neplní smluvní pokutou zajištěné povinnosti. Ve prospěch opačného názoru nelze důvodně argumentovat celkovým objemem výsledné splatné částky, neboť by se ve svých důsledcích jednalo o neoprávněné zvýhodnění dlužníka; zvyšování výhodnosti jeho pozice při posuzování případné nepřiměřenosti výše smluvní pokuty by tak bylo přímo úměrné délce neplnění jeho závazku. Čím déle by dlužník své povinnosti neplnil, tím větší by byla pravděpodobnost, že ujednání o smluvní pokutě bude posouzeno jako nepřiměřené. Úvaha založená na uvedeném názoru by znamenala zpochybnění smyslu a účelu smluvní pokuty, tj. zajistit splnění hlavního smluvního závazku, neboť závěr o rozporu smluvního ujednání s dobrými mravy by se paradoxně odvíjel od míry neplnění hlavního závazku. Z uvedeného vyplývá, že dlužník nemůže úspěšně namítat rozpor ujednání o smluvní pokutě s dobrými mravy, jestliže mohl zabránit růstu celkové výše smluvní pokuty splněním smluvní pokutou zajištěného hlavního závazku.

Protože napadený měnicí rozsudek odvolacího soudu není správný Nejvyšší soud České republiky jej včetně souvisejícího výroku o nákladech řízení podle ustanovení § 243b odst. 2 část věty za středníkem o.s.ř. zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil Krajskému soudu v Ostravě k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta první o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírká zákonů , judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Katastr nemovitostí](#)
- [Náhrada za ztrátu na výděлку \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)

- [Ochrana spotřebitele \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovněprávní vztah \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Společný nájem bytu manžely \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Určení otcovství \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Jméno v obchodní firmě právnické osoby](#)
- [Dokazování](#)
- [Bolestné](#)
- [Blankosměnka](#)
- [Nájem](#)